

ALEKSZANDR KIPEN

Ki vagy a mennyekben

1.

Grisa Kojgorodszkij – fekete hajú, csontos arcú kisfiú, sárga cipőben és rövid, kék zubbonyban – az ebédőasztalnál ült, és rettentő igyekezettel egy sárkányt ragasztgatott piros papírból.

Csendben foglalatoskodott, gondolataiba merült, észre sem vette Szonya húgát, aki az asztal alatt ülve egy spárgaköteggel játszott és nagy hullámokat gombolyított le róla.

Grisa keze csupa csiriz, ujjai egymáshoz ragadnak, kénytelen időről időre az abrosz sarkába törölni. Csirizes a haja is, a ruhája is, csirizes a szék és a padló, ahol szanaszét hevernek a fenyőlécek, papírdarabok, szakadt újságlapok.

Persze ha a mama itthon volna, kapna most tőle ezért a felfordulásért. De a mama hál'istennek elment a városba a Boriszkájával, aki már nagyfiú lett és ideje, hogy gimnáziumba járjon. Grisa nem szereti Boriszt, mert folyton verekszik. Szemét disznó! Azt hiszi, hogy azért, mert ő a nagyobb, mindent szabad neki...

Grisa jó vastagon bekeni a léceket csirizzel, közben szipog és hunyorít, mert a szemébe süt a nap, mely fényes ferde kockákat rajzol a ragyogóra fényesített padlóra.

A mamának nagyon fontos, hogy tisztaság legyen. Milyen buta! Nem érti, hogy ha sárkányt kell ragasztani, akkor semmiképp se lehet tisztaság... Neki akkor jó, ha mindig semmit se csinál. Igaz, a papa se csinál semmit. Csak folyton jár a maga bíróságára. Minden nap a bíróságra!... Viszont ha dolgozni kell valamit, akkor feltétlenül rendtelenségnek kell lenni. Mert sietni kell, hogy a sárkánynak legyen ideje jól megszáradni, amíg süt a nap. Éjjel, amikor sötét van, nem tud száradni! Éjjel aludni kell, nem száradni.

Na most még fel kell kötni a zsinegeket és rongycsíkokból farkat csinálni. Holnap reggel átjön Mitya és addigra már mindennek kész kell lenni. Mityának is nagyon jó sárkánya van, de nem piros, egyszerű fehér papírból csinálta. Amikor sárkányt csinál, jönnek az utcabeli fiúk és körbeállják, nézik. Olyan nevetségesek, csúnyák, folyton hangoskodnak, akár a varjak, egy szavukat se lehet érteni... Mitya azt mondja, ne játszunk velük, mert zsidók... Folyton csúfolja őket, pedig a papája megtiltotta. Tegnap meg is verte érte Mityát, meg még azért, mert bemászott valakinek a kertjébe, ahol galambokat tartanak. Mitya papája nem rendes, nagyon mérges. Ő persze át se tudna mászni a kerítésen, Mityát pedig megveri, mert Mitya nem fél. Sebj, ha sokat fogja verni, Mitya megmondja a csendőrnök és akkor aztán beviszik a papáját a dutyiba.

Grisa hangosan kuncog, élénken elképzeli, ahogy Mitya győzedelmes pillanata hamarosan elkövetkezik. Még a munkát is abbahagyja, ahogy felemeli a fejét, és csöndben, magában nevet. Aztán hirtelen elkomorodik, gondterhelt lesz az arca. Tenyerével ernyőt tart szeme elé, a napsütötte ablakhoz megy, és látja az udvaron apját és Pjotr Arhipicset, aki szintén folyton a bíróságra jár. Pjotr Arhipics nagyon ravasz, olyan ravasz, hogy az borzasztó!

2.

Grisa még mindig az asztalnál áll és tompa késsel farigcsál egy lécet. Az ebédlőbe bejön a papa, vele Pjotr Arhipics, vörösen és kövéren, egy hosszú, bő, világos selyemzakóban. A papa mintha rosszkedvű lenne. Biztos fáj valamije, csak nem meri megmondani. Pjotr Arhipics persze megint bolondozni fog... Hát persze, kezdi is! Ott áll a szoba közepén, és úgy tesz, mintha meg se ismerné Grisát.

- Uramisten - mondja, grimaszol és forgatja a szemét -, hát ez a kisfiú kié? Nem ide tartozik, azt hiszem... Ugye ez egy szomszéd kisfiú?

Grisa bizalmatlanul pislog a vendégre.

- Nem - mondja szárazon és hátat fordít neki.

- Neeem? Áááá.... na tessék, kérném szépen. De hát akkor honnan jött? Kinek a gyereke vagy, kisfiam?

Grisa hangosan szífog, és makacsul egy szót sem válaszol a vendégnek. Végre az felhagy a tréfálkozással, megcsipkedi Grisa arcát és olyan hangosan nevet, hogy remeg az ablak. Aztán leül Grisa mellé és segít a ragasztgatásban.

- Jaj milyen ez a te sárkányod! Így kell a rudakat összeragasztani? Na add csak ide azt a csirizt és a papírt!

Pjotr Arhipicsnak remekül sikerül a sárkány. Még jobb, mint Mityáé. Borzasztó, hogy Pjotr Arhipics milyen vidám és kedves. Csak úgy tesz, mintha ravasz lenne.

A papa egyre csak járkál föl-alá, és panaszkodik Pjotr Arhipicsnak Boriszkára. Kiderül, hogy a mama levélben megírta, Boriszkát nem vették föl a gimnáziumba. Ugy kell neki! Most majd nem hordja olyan fenn az orrát, és legalább nem verekszik!

3.

A sárkány már kész, az ablakpárkányon szárad. Most a farkat kéne megkötözni, de a papa azt mondja, fáj a feje és beküldte a gyerekszobába. Mehetne ő maga a hálószobába aludni, ahelyett, hogy másokat zavarna a munkában.

Grisa összeszedi a piros papír maradékát, elveszi a sárkányt az ablakból, és óvatosan, lassan megy a gyerekszoba felé, mintha valami törekeny, kényes tárgyat vinne. Mögötte jön Szonya, meg-megbotlik a spárgatekervényekben, viccesen iparkodik.

- Hát ez várható volt - sóhajt föl a papa.

Pjotr Arhipics is felsóhajt, és Grisa hallja, amint válaszol:

- Persze, de disznóság! Szó se róla. Majd jövőre meg kell próbálni a második osztályba....

Még mindig Boriszkáról beszélnek. De Szonyka se jobb nála. Undok buta. Úgy összegubancolta a spárgát, hogy most se elejét, se végét nem találja. Grisa ingerülten ráncigálja a hurkokat erre, arra, de ez sem segít. Dűhtől sziszegve támad Szonyára:

- Te szedted le? Kértelek, hogy ezt csináld? Hülye liba!

- Te vagy a hülye! - szól vissza Szonya sértődötten. - De nagyra vagy!

- Fogd be a szád - ordít Grisa, és az öklét rázza hűgára -, fogd be a szád, te rohadt zsidó!

4.

Még szerencse, hogy a dadus tud zsineget bogozni, mert különben nem lehetne felengedni a sárkányt. Most már hál'istennek minden kész. Csak már lenne reggel. De még jó sokat kell várni, és már nincs mit csinálni, és Grisa unatkozni kezd. Szonya

még mindig meg van sértve, rá se néz a bátyjára. Megbetegedett a babája, és kijött a doktor. Szonya most fürdőt készít a kislányának. Grisa közelebb megy és figyelmesen nézi a babát.

- Úgy tűnik, a maga Máskája nagyon lázas... - mondja komolyan és gyakorlatiasan.

Szonya őszintén kétségbeesve válaszol:

- Borzasztó, milyen lázas! Akkora, de akkora láza van! Csak úgy rázza a hideg!

- Hm... És mennyi a láza? - kérdezi Grisa, és beletalálva szerepébe gondterhelt, doktoros arcot vág.

- Három fok...

- Mennyi? - kiált fel Grisa elszörnyedve. - Három fok! Akkor egyen feltétlenül sok levest. Kétszersülttel. Csokoládét tilos. És gyümölcsöt se egyen, és narancsot se.

- De narancsot ehet.

- Isten ments! Még véletlenül se szabad narancsot!

- De szabad, de szabad - hadarja makacsul Szonya -, már kinn volt a doktor, és mondta, hogy szabad. Tűnj el, légy szíves. Nem játszom veled!

Grisa zavartan elfordul, de rögtön visszanéz a hűgára:

- Na jól van, egyen narancsot...

- Akkor se játszom - vág közbe mérgesen Szonya. - Hiába hízelegsz. Te magad mondtad, hogy zsidó vagyok.

- Mitya mondta, hogy te biztos zsidó vagy...

- Na és te? Te nem vagy zsidó?

- Persze hogy nem.

- Na persze. Még hogy nem zsidó! Hát akkor ki vagy?

- Hát... én egyáltalán nem vagyok zsidó - feleli zavartan Grisa, Szonya kérdéséről megdöbbenve.

5.

Lefekvés előtt Grisa és Szonya ágyukban térdelnek és imádkoznak.

- Ki vagy a mennyekben - mondja a dada ájtatosan.

A gyerekek kapkodva és dadogva mondják utána:

- Kivagya, menyeke...

Grisa hányja magára a keresztet, suttog, szemét behunyja, majd kinyitja és mozdulatlanul a plafonra mered. Ezután a dadus még a papáért, a mamáért, Boriszkáért és Pjotr Arhipicsért is mondat imát.

- A mamáért nem kell - mondja Grisa határozottan.

- Hogyhogy nem kell? - játssza a haragost a dadus, és összehúzza öreges, ritkás szemöldökét. - Hogyhogy nem kell? Még mit ki nem találsz...

De Grisa makacsul túrja az orrát, bágyadtan és egykedvűen válaszol:

- Nem kell, hiszen úgyis elutazott...

Éjszaka Grisa nem tud aludni, csak forgolódik, arra gondol, hogy fog holnap repülni a sárkánya. Azután megfélekedzik erről, és a dadus jelenik meg előtte, ahogy imádkozik. Kivagya, menyeke... Mit jelent ez? Eszébe jut egy kép, nemrég mutatta a dadus neki és Szonyának. Abban a könyvben egy másik országról volt szó, és a dadus azt mondja, hogy ott csupa olyan nem keresztény - pogány él. Ott állt egy olyan szörnyű, nagypocakos ember agyagból, hatalmas kerek szemekkel. Az az ő Istenük, és ott fekszenek körülötte a földön és úgy imádkoznak.

6.

Reggel Grisa sehogy se bírja kivárni Mityát. Már biztos el is ment otthonról, Grisáról megfélekedett, és a raktárak mögötti réten eregeti a sárkányát. A rét nincs is messze, csak át kell vágni az utcán és egy kerten. Nyugodtan át lehet menni, senki se szól rá. Grisa fogja a sárkányát, azt se látja tőle, hova lép, átmegy az utcán és már a kertben szaporázza lépteit, meg-megbotolva a sárkány farkában. Persze, hogy Mitya már a réten van és ott várja Grisát.

- Szóltál otthon vagy csak úgy jöttél?

Grisa kitérően válaszol:

- A papa látta, hogy sárkányt csinálok... És te? Nem szóltál?

- Nem én. Na nézd csak, milyen piros a tiéd.

- Sokkal nagyobb, mint a tiéd - hetvenkedik Grisa.

- Lehet, hogy nagyobb, de nem fog felrepülni.

- De fel fog. Miből gondolod, hogy nem fog?

- Majd meglátod. Rögtön látom rajta, hogy nem fog repülni.

Grisa sárkányával tényleg nincs valami rendben. Többször is a rét szélére viszi, de a sárkány sehogy sem akar magasabbra repülni a raktárak tetejénél, és azután lágyan a földre esik.

- Nincs szél. Várni kell egy kicsit - tanácsolja Mitya komolyan. - Az enyém se akar ma felmenni.

A fiúk leülnek a raktár árnyékába, és várják a szelet.

- Vászja bátyám beiratkozott a gimnáziumba - közli dicsekedve Mitya. - Csupa aranygomb van most a kabátján.

Grisa hallgat,

- De a ti Boriszkátokat nem vették föl... Azt hiszed, nem tudom...

- Úgy kell neki - feleli Grisa megfontoltan. - Nem kellett volna verekednie.

Mitya a homlokát ráncolja, aztán felnevet, és félrenéz:

- Nem azért, mert verekedett... Zsidó fiúkat egyáltalán nem vesznek föl...

- Na és a Borisz talán zsidó fiú?

- Már hogyné. Te is az vagy, és ti mind zsidók vagytok.

Grisa bizalmatlanul pislog Mityára.

- Nem is igaz. Mi nem vagyunk zsidók...

- Ahogy tetszik - sértődik meg Mitya. - Én mindig igazat mondok, nem szoktam hazudni...

Úgy látszik, Mitya csak egy kicsit veszekedni akar. Azért beszél össze-vissza.

- Akkor minek barátkozol velem, ha egyszer zsidó vagyok? Te magad mondtad, hogy velük nem lehet játszani!

Mitya összeráncolja a homlokát, elvörösödik, és nem tudja, mit válaszoljon a barátjának. Hiszen eddig ő se tudta, hogy Grisa zsidó.

- Csak tessék - folytatja közben Grisa -, ha nem akarsz többé a barátom lenni, nem is kell, csak mondd meg, ha nem akarsz...

Mitya ott áll és gondolkodik, vajon lehet-e Grisával barátkozni vagy soha többet nem játszhatnak együtt.

- Na jól van... - legyint végül. - Veled továbbra is fogok barátkozni!

7.

Reggelire Grisa hazamegy, izzadtan és kivörösödve, tele zavart nyugtalansággal. A szél csak nem jött meg. Ebéd előtt megint meg kell próbálni. Mitya azt mondja, hogy Grisa sárkánya még akkor se repül föl, ha megjön a szél. De ez nem igaz. Csak Mitya dicsekvő és szeret hazudozni, és össze-vissza beszél.

- Papa - kérdezi óvatosan Grisa reggeli közben -, mi talán zsidók vagyunk?

A papa abbahagyja az evést, Grisa szemébe néz mereven, és nyugodtan feleli:

- Persze... Te talán nem tudad?

Grisa úgy érzi, hogy valami vörösség önti el a szemét és nem lát tőle. Szeme megelik könnyel, keserű sértődés önti el szívét.

- Az nem lehet! - mondja apjának őszinte felháborodással, felbőszülve. - Hazudsz, papa! Nem igaz!

8.

Ebédig még sok idő van, de Grisának egyáltalán nincs kedve sárkányt eregetni. A gyerekszobában fekszik a padlón, fejét tenyerébe támasztja, és Boriszkára, a mamára, a papára gondol, és arra, hogy ők mind zsidók... A dadus azt mondja, hogy az nem baj, hogy zsidók... Zsidók, de viszont rendesek... Azok a fiúk is rendesek, csak azok piszkosak. A dadus azt mondja, hogy szegények. Mitya is rendes. Jobb lenne, ha mindenki együtt játszana. Kár, hogy Mitya nem akar azokkal a fiúkkal játszani. Grisa feltétlen össze akar velük barátkozni és együtt játszani a réten, sárkányt eregetni... De akkor Mitya nem fog többet Grisával barátkozni. Hát ha nem, akkor nem.

9.

Este Grisa kiáll a kapuba és várja, nem mennek-e arra a zsidó gyerekek. Most már feltétlen ki kell velük békülni.

Dadus azt mondja, hogy ma úgyse fognak játszani és nem jönnek ki futkosni az utcára.

- Ma péntek van. Az iskolában vannak, imádkoznak.

Grisa élénken elképzeli, ahogy az iskolában Istenhez imádkoznak. Ott is kell legyen egy olyan agyagember, ők pedig ott fekszenek a földön és imádkoznak. Hát akkor... Ha az isten pont azt szereti, hogy így imádkozzanak...

Grisa unatkozva néz végig az utcán, és hirtelen meglátja, hogy Pjotr Arhipics jön a házuk felé. Már megint itt van! Megint bolondozni fog! Hát persze, másképp be se bír jönni.

Pjotr Arhipics megáll a kapunál, hunyorít, és úgy csinál, mintha keresne valakit.

- Bocsánat, lenne szíves megmondani, nem látta véletlenül Grisát? Ilyen kisfiú-forma, és nagy lóköető.

Grisa nem szól, összehúzza magát, fejét leszegi, úgy sandít barátságtalanul Pjotr Arhipics felé. De az csak nem bír magával.

- Nem? Maga se látta? - kérdezi a dadust, azután lassan Grisára esik tekintete. - És ez a kisfiú kicsoda? Há? Kinek a gyereke vagy?

- Zsidó gyerek vagyok! - feleli dühödten Grisa és hátat fordít neki.

Pjotr Arhipics zavarba jön, ijedten néz a dadusra. Azután izgatottan Grisához rohan és a karjaiba kapja:

- Kicsikém.... Mi van veled? Kisfiam... Grisutka...

10.

Este lefekvés előtt Grisa beviszi a gyerekszobába azt a fehér gipszembert, amelyiket Pjotr Arhipics ajándékozott a papának. Óvatosan leteszi a sarokba a nyitott ajtajú éjjeliszekrényre. Azután lassan levetkőzik, és egy szál ingben hasra veti magát a padlón az éjjeliszekrény előtt. Karját oldalt széttárja, szeme csukva, és hallani, ahogy valamit mormog.

- Nézzék már, mit ki nem talál – a dadus belép a gyerekszobába és harsány hahotára fakad. – Jaj édes istenem, micsoda huncut egy gyerek!

De Grisa nem hagyja, hogy befejezze. Felemeli a padlóról és a dadus felé fordítja kivörösödött, könnyes arcát.

- Dehát mi most zsidók vagyunk, dadus...

- Mit beszélsz, te jó isten... Grisa, Grisenyka...

De Grisa már a padlóra fordította arcát és nem figyel a dadusra. A válla rázkódik, és szipogva, hüppögve suttogja imádságát:

- A papáért és Pjotr Arhipicsért... és a dadusért... kivagya, menyeke...

Voszhod, 1910. No. 3.

Útkereszteződésben

1.

A városközponti útkereszteződés talányosan csendes volt, alig járt arra valaki. Csak néha-néha zörgött át egy-egy magányos bérkocsi, és a dragonyos őrző csattogtatta cifrán táncoló lovai patkóját.

A gyalogosokat nem engedték át a katonák a kereszteződésen, a nagy fehér szálloda mellett, amelynek utcai frontján étterem volt.

A járda szélén, a lombos akácok árnyékában, az étterem kerthelységében hófehér terítős asztalnál tisztek ültek, egy petyhüdt, ragyás arcú kapitány és két hadnagy. Egyikük még egész fiatal volt, hirtelenszőke és nőies, naivan nevetett a szeme, a másik nála idősebb, barnahajú, szép, férfiasra érett, rátarti és arcátlan, tarkója rövidre nyírva, kicsi füle akkurátusan a fejéhez simult.

Az utca túloldalán, a szigorú, viharvert zsidó imaház épülete mellett egy ványadt küldönc időzött, zubbonya már megzöldült, összetekert köpenyét vállán átvetve viselte. A katona két lovat vezetgetett föl s alá, a hosszúra eresztett gyeplőt háta mögött tartva. A lovak kinyújtott nyakkal lehajtották fejüket, türelmetlenül rágták a zablát, lassan, nehézkesen váltogatták lábukat, amitől nyikorgott rajtuk a nyereg, és ütemesen himbálóztak a kifényesített acélnyergek.

Zsenge, ragyogó nap volt, szinte zengett a tiszta levegő, a nedves föld illata összevegyült a friss tavaszi zöldülés nedűivel. Ledér szél játszott részegen és szeszélyesen a szűk városi utcákban, felkapta az úttest porát, felkavarta és megpörgette a szemetet és maga előtt kergette a sima járdán.

A magas, furcsán elvadult házak ijedten néztek az utcára sötét, szinte élettelen hosszú ablakosokkal, és a tetők, ereszek széttöredezett körvonala élesen vágta el az ég sűrű, fagyos kékjét.

Lent pedig, az utcán, amely átszelte a központi sugárutat és felfelé vezetett a felsővárosba, messziről az útkereszteződésig bizonytalan, érthetetlen, távoli zaj, robaj, vad és monoton kurjongatás hallatszott. Néha minden egyetlen tompa, fenyegető dübörgéssé egyesült, melyet szörnyű dörej és súlyos ütések kísértek, mintha hatalmas épületek omlottak volna össze, s ormóttan darabjaik egymás után görogtek, estek volna alá... Aztán ismét csönd lett, és akkor úgy tűnt, résen kell lenni, mert valami gonosz áll lesben ebben a baljós, az eszelős rettegés zavaros előérzetével terhes csöndben...

Az alsóvárosban harmadnapja raboltak és ütlegettek, ölték a zsidókat.

2.

Az utca mentén végig zárt láncban katonák álltak pihenőállásban. Fáradtan váltogatták lábukat, a nehéz puskatust egyik erre, másik arra lógatta. Szétzilált sörtéjű, szúrós kefeként csillogtak szuronyaik a hideg napfényben. A katonák arca ingerült volt és mogorva. Egy széles arcú, frissen borotvált örvezető lámpaoszlopnak támaszkodott. Csak ő hallgatta mohó kíváncsisággal a pogrom pokoli, mélyből jövő hahotáját, összefüggéstelenül káromkodott és durva, cinikus kárörömmel röhögött:

- Gyerünk fiúk, csapoljátok le a zsidókból a levét! Készüljete a Szent Húsvét ünnepeire!

A tisztek ezúttal nem figyeltek rá. A ragyás kapitány gondolataiba merülve ült, komoran az asztal fölé hajolt, hosszú, sovány lábát szétvetette, lábán a magas csizma szára összegyűrődött. Némán teázott, egyik olcsó cigarettát a másik után szívta.

A szóke hadnagy vajjal vastagon megkent zömlét rágott jó étvágygal, és hozzá forró tejszínes kávé t kortyolgatott. Rózsaszín, vékony kisujját kecsesen eltartotta a pohártól, melyet nyújtott karral fogott. Szemlátomást felajzotta ez a szokatlan reggeli, tetszett neki a helyzet, a váratlan, utca közepi szabad táborozás, ahol az ismerősök is megláthatták és megcsodálhatták, milyen gyöngyélete is van neki a seregben.

- Tegnap Bek hadnagnak bojkottot rendeztek - szólalt meg nevetve, hanyagul raccsolva. - Biztos emlékeznek arra a Szonyeckára, a zsidó lánykára... Közönséges prostituált, az egyesből. Szerintem nincs benne semmi rendkívüli, de Bek odavan tőle. Na és akkor tegnap, se szó, se beszéd, megmakacsolta magát, és nem akart elmenni Bekkel a szállodába. Bek meg tűzbe jött, értik hogy állt a dolog, először egy tízest ajánlott neki, aztán huszonötöt, aztán pezsgőt ígért, egyszóval teljesen elvesztette a fejét. Tudják, milyen! Végül erőszakkal akartuk elvinni, de a lány kiszakította magát a kezünkből és elfutott. Akkor aztán hívtuk a mamácskát és egy grojsz skandalt rendeztünk neki. Ha-ha-ha! Bek lecsavarta a lámpát és kiöntötte belőle a petróleumot a zongorájukba... de ezzel se ment semmire! Szonykát végül nagy nehezen előkerítették, de bojkottot jelentett Beknek, a zsidó pogrom alkalmából! Ha-ha-ha... Aztán a lány hisztériás rohamot kapott. Na aztán otthagytuk és elmentünk. Útközben Bek egyre bi-

zonygatta, hogy személyében az összes bajtársat megsértették. De tényleg, kapitány, hogy lehet az, hogy nem ismeri Szonyát? Emlékszik, amikor tavaly...

- Nem emlékszem... - vágott a szárazon a szavába a kapitány és megvonta a vállát.
- Talán Kapralov hadnagy emlékszik...

Kapralov elmosolyodott, és igent bólintott. A lehető legfestőibb pózban ült, Napóleon módra, a szék hátának dőlt, puha, ápolt kezét mellén keresztbe fonta, térde közé szorított kardján vadonatúj, szorosra kötött kardbojt díszelgett. Kinyújtott lába Bek cimborájának székén, a keresztlécen nyugodott. Kapralov szemmel láthatólag nem megjárta magát, hanem tényleg úgy érezte, hogy szokatlanul határozott és energikus. Ide-oda forgatta rövidre nyírott, férfias nyakszirtjét, olykor-olykor köhentett és gondterhelten pillantgatott a katonákra.

- Bek, mint mindig, hogy is mondjam, túlságosan érzékeny - jegyezte meg a foga között szűrve a szót, hanyagul, és melankolikusan szétsimította bajuszát. - Azt beszél, valaki azt tanácsolta neki, hogy hívja vissza az őrséget és adjon szabad folyást az eseményeknek. Lenne is ott olyan multság, higgyék el!

A kapitány szigorú pillantást vetett Kapralovra és elfordult.

- Beknek nincs joga, hogy visszahívja az őrséget - mondta sokatmondóan és élesen.

- Egyébként sem osztom az ízlését - folytatta Kapralov nyugodtan, eleresztve füle mellett a kapitány megjegyzését. - Az a lány abszolút harmadosztályú.

- Ugye? - vette át a szót élénken a hadnagy. - De most azt képzelje el, hogy a Milionnaja utcában egyetlen ablakot sem törtek be! Ha-ha! Íme, mit jelent a szívünknek oly drága, bárha eltemetett lények iránti tisztelet!

Kapralov felnevetett.

- Hülyeség! - mondta hirtelen ingerültséggel a hangjában, és ismét tettere készen összevonta szemöldökét. - Mind egy helyen tolonganak, mint a varjúk a dög felett. Már megbocsássanak, egyik helyen kő kövön nem marad, itt pedig egész háztömbök állnak érintetlenül... Ez nem igazság!

Elhallgatott, majd részletesen magyarázni kezdte, hogy mennyire elszemtelenedtek a zsidók, példákat sorolt, milyen tiszteletlenek, milyen ravaszul csapják be a tiszteket a zsidó boltosok, szabók és csizmadiák.

- Itt élnek a mi országunkban, a mi földünk termését eszik... és nem is hálásak! Kérdezem én, végül is ki győzött le kicsodát? Mi őket, vagy ők minket? Há? Már megbocsássanak, de ha jól emlékszem, mi győztük le őket, ha nem tévedek!

- Senkit se győztünk még le, kedves uram - mormogta csöndes szemrehányással a kapitány. - Talán ez háború? Gyalázat! Szégyen. Uraim, én szégyenkezem.

Kínos hallgatás állt be. A kapitány mélyen lelógatta fejét, arca vörös volt, haja borzas. Kapralov zavarában ujjával dobolt kardja lakkozott hüvelyén. A mozgékony, szőke hadnagy nyugtalanul fészkelődött, hol elkomorodott, szigorúnak akarván látszani, hol fájdalmasan mosolygott.

- Uraim, nézzék csak! - szólalt meg végül erőltetett vidámsággal. - Nézzék, zsidó iskola! Először életemben látok zsidó istentiszteletet, isten bizony!

Kíváncsian kezdte nézegetni a zsidó imaház hosszú, csúcsíves ablakait. Noha ragyogóan napsütéses volt, ott bent ködös, kékes félhomály honolt, és furcsán fénylett benne a kristálycsillár, akár egy sárga, élettelen fényfürt.

- Még csillárjuk is van... Na mit szól ehhez?

- A szeszemetek! - felelt megvető grimasszal Kapralov, és szemét összehúzva a kapitányra nézett.

3.

A zsidó házak és boltok fosztogatása teljesen zavartalanul folytatódott, és hamarosan átterjedt a felsővárosra. Újra és újra hullákat és sebesülteket szállítottak erre koszos, zörgő bérkocsikon. A csontos konflislovak vágóban száguldottak, és félenken hátrasandítottak, mintha rosszat sejteneének.

Valahol, nem messze, a rút víztornyon túl hirtelen böszült üvöltés, füttyögetés, tompa ütlegelés és széttört üveg csörömpölése hallatszott. A kapitány összereszt és nyugtalanul abba az irányba fordult. Kapralov elmosolyodott, azután lustán, csak az ujjával odaintette magához a széles arcú őrmestert. Az sietve odaszaladt a tiszthez, vigyázzba vágta magát és tisztelegett. Kapralov szigorúan a szeme közé nézett, bajsza alatt alig észrevehető mosoly bujkált.

– Na? – kérdezte jelentőségteljesen, hangját felemelve. – Hát te meg? Itt támaszkod a falat?... Nincs tán dolgod? Húzd ki magad, te tohonya! Úgy állsz itt összegörnyedve, mint zsidó ima közben! Vigyázz magadra! Hozz teát!

A katona vidáman csillogó szemmel szabályos hátraarcot csinált, és aprózó léptekkel befutott az étterembe teáért. Amikor visszatért, a kapitány némán rámeredt, gyanakvó, komor tekintete szinte átfúrta. A katona zavartan pislogni kezdett hájredős, gyulladt szemével és visszament a helyére.

Alig telt el öt perc, a kapitány háta mögött valami fülsüketítően szétpattant, fa recesegett, ropogott, üveg csörömpölt, s mindezt furcsa, sok torokból felhangzó jajongás kísérte tompán, mintha a föld alól jönne. A katonák között valaki hangosan felnevetett, de rögtön el is hallgatott. Az útkereszteződés szemközi oldalán egy törött ablakkeretből üveg hullott a járdára és ott dirib-darabra tört. Az ablaktok épp a felénél tört ketté, és mögüle vaksi szemekként hunyorogtak ki a csillár sárga fényei.

A kapitány elsápadt, felháborodva nézett a katonákra, aztán éles, gyűlölettel teli tekintetét Kapralovra fordította. Az nyugodtan felállt, menet közben gombolta be a köpenyét, odament a katonákhoz.

– Ki dobta a követ? – kérdezte hűvösen, és fejét hátravetve összehúzta a szemét, mert a fogai között lógó cigaretta füstje a szemébe szállt.

A katonák hallgattak. Kapralov határozottan ellépett az arcvonal előtt, ritmusra lóbálta jobb karját, majd megállt a sor végén, és öblös hangon üvöltötte a sorok felett:

– Majd én megmutatom nektek, gazemberek! Beverem a pofátokat!

Szavait hátulról jövő fülhasogató, uszító füttyögetés nyomta el, aztán gyorsan közeledő tompa zaj, röhögés és kurjongatás hallatszott. Az utcába berontott egy részeg, fékeveszett pogrombanda, kezükben karók, bútorokból szagotott fadarabok, vörös téglák és utcakövek...

Kapralov kárörvendően felnevetett és a járdára lépett, utat adva nekik.

4.

A központi sugárúttól egy háztömbnyire megvadult részeg emberek gajdoltak egy hosszú deszkakerítés mellett, amely egy nyírfákkal benőtt telket vett körül. Sokáig rángatták a kerítést, dühödten rugdosták, szaggatták a félig rohadt deszkákat, és végül vállal és háttal nekiveselkedve a földre döntötték. A deszkák és tartóoszlopok hosszan és fülsüketítően ropogtak, a zaj nyomában röhögés hullámszórt, kárörvendő kiáltás

és rekedt, részeg káromkodás kíséretében. És ismét felhangzott, most egészen közlelől az a megfoghatatlan, titokzatos és szutyongató tolvajfüty.

A kapitány tehetetlenül és értetlen arckifejezéssel, kínlódva, megmerevedve nézett abba az irányba, ahol a ledöntött kerítés mellett a sátánian felbőszült pogromlovagok bandája őrzöngött és süvöltött a dühtől. Már látta eltorzult arcukat, nyitott szájuk fekete üregét, vicsorgó fogukat... De mintha mindez ködbe borult, az utca távolába húzódtott volna vissza, hogy csak egy embert lehessen látni az utca elején, aki a szomszédból, egy alacsony, megroggyant vályogházakkal teli udvar kapujából fordult ki váratlanul. Ősz, hajlott hátú öregember volt, csúcsos prémsapkában és hosszú kaftánban, melynek szárnyai menet közben a lába közé kerültek és zavarták a járásban. Mélyen ülő szeme élesen előre tekintett, hosszú, fehér szakállát a szél oldalra fújta. Nagy feje furcsán, hátravetve, szinte mozdulatlanul úszott vézna, csupacsont teste fölött.

Vastag botjára támaszkodva az öreg lassan közeledett az utca közepén. Az imaház felé tartott.

Első percben a kapitány megbénult a meglepetéstől és az ijedtségtől, majd nyugtalanítani kezdte a katonák csöndes moraja... melyből azután kivált valakinek az elváltzott, bősztító hangja:

- Hova, hova olyan sietősen? Te zsidrák, te csirkefogó!

Ezt az ostoba kiáltást is elnyelte a pogromlovagok eszelős ordítása. Zabolátlan, fenyegető kurjongatásuk és fütyögetésük betöltötte az utcát, ahogy szaladtak az öreg zsidó után, bősztülten hadonásztak karóikkal, görcsösen rázták az öklüket. De az öreg hirtelen szembefordult velük, zihálva megállt az utca közepén, és szenttelenül várta sorsát. Nyugodtságában, úgy tűnt, volt valami, ami akaratlanul zavarba hozta a körülállókát. Azonban a percnyi zavar után egy megtermett, bozontos, idióta arcú legény durván leverte az öreg fejéről a sapkát, lekapta róla kerek bársonykapedliját, földhöz vágta és taposni kezdett rajta. A többiek tébolyultan felüvöltöttek, de szinte rögtön elnémultak.

- Vissza! - ordított ész nélkül a kapitány a járdáról, rettenetesen megijedve és sápadtan. - Vissza, gazemberek!

Elkeseredetten szidalmazta őket, káromkodott és az öklét rázta, majd sietős, nagy léptekkel odament az öreghez, hogy segítsen neki. Az öreg csodálkozva és kíváncsian nézett a tisztre.

- Mi a fenének mászkál az utcán! - kiabálta izgatottan a kapitány egész testében remegve és reszkető kézzel igazgatta a vállsáját. - Nem látja, mi folyik itt? Nem lát a szemétől?

Az öreg lassan elfordította a fejét, szigorú, barátságtalan tekintetét levette a tisztről, és hátat fordított neki. Némán, méltóságteljesen lehajolt és felvette a földről szakadt, szétaposott kapedliját.

A pogromlovagok értetlenkedve és meghökkenve félrehúzódtak, még mindig nem hittek a kapitány fenyegetéseinek. Némán álltak, ahogy a ragadozó vadak őrzik prédájukat, mohó kutyaszemekkel nézték az öreget.

Időközben az öreg jámboran befedte fejét a piszkos, szakadt kapedlival, és lassan, ahogy jött, elindult az imaház felé.

- Hová? Hová a pokolba megy, álljon meg!

- Hogy hová megyek? - kérdezett vissza lassan, értetlenkedve a zsidó, és égő tekintettel nézett a kapitányra. - Imádkozni megyek. És Ön hová megy, tiszt úr?

A kapitány zavarba jött.

– Én imádkozni megyek – folytatta az öreg mély hangon, és szavaiban valami átható ihletettség volt, a vértanúság vágya és a hit tudatának diadala. – Hová mehet a zsidó? Imádkozni megyek. Istenhez! De maga egyáltalán nem oda megy, ahová kell... nem oda megy...

Keserűen, metszően felnevetett, elfordult a kapitánytól és továbbment, átlósan szelve át az útkereszteződést.

A pogromosok mozgolódni kezdtek, fojtott morajlás kezdődött, sunyin megkerültek a kapitányt, és újra közeledni kezdtek az úttest közepén járó öreg, ősz zsidóhoz.

– Vissza, disznók! – kiabált rájuk őrzöngve a kapitány és toporzékolni kezdett. – Elkísérni! – parancsolta mérgesen a katonáknak. – Vissza, vagy lövök, szemét csűrhet!

A pogromosok zavartan szétoszlottak. Négy katona fegyverét szabályos tartásba helyezve, vállsiját meghúzva rövid, lassú lépésben megindult az öreg után. De szinte azonnal határozatlanul megtorpantak és félénken visszaneztek a kapitányra.

– Menjete vissza! Nem kell! – kiabált haragra lobbanva az öreg, és a karjával hessegette őket. – Menjete!

Ott állt a katonák felé fordulva, szálegyenesen és zihálva. Szakállát lengette a szél, szemében gyűlölet égett, és úgy állt az odalépő kapitány előtt, mint egy könyörtelen kízó.

– Menjen velük! – kiabálta az öreg, rekedt hangon, és a járdán összeverődött pogromosokra mutatott a tisztnek. – Aki imádkozni megy, annak nem kell katonai kíséret. Menjen velük!

– Menjen! – kiabált az öreg még akkor is, amikor egész testében remegve és fuldokolva otthagya a kapitányt, mintha vérig sértették volna. – Menjen!

A katonák, a pogromosok és a kapitány zavartan pillantottak össze, és némán néztek az öreg után, amíg el nem tűnt végre az imaház széles, vasalt kapuja mögött.

5.

– Mi a baj? – kérdezte a szőke hadnagy nevetgélve, ahogy lelépett a járdáról és a sápadt, levert kapitány elé ment. – Ki ez? Egy rabbi?

– A rosseb tudja. Valami filozófus! – felelte bosszúsan a kapitány, levette a sapkáját és izzadt homlokát törölgette.

– Csak egy gazember – húzta el a száját Kapralov egykedvűen, és elfordult, hanyagul egy dallamot fütyörészve.

Jevrejszkij mir, 1909. február

HETÉNYI ZSUZSA fordításai